

רשימות

בפרשת השבוע

תולדות

פרק כ"ה פסוק כ"א

ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו

לנוכח אשתו - רש"י: זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת.

בגמרא בברכות [לד.] נאמר "אמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמה דמרים".

במהרי"ל [בתחילת הלכות שמחות], מביא בשם רבו המהר"ש, שאם החולה במקום אחר צריך להזכיר את שמו, וראיתו מתפילתו של משה רבינו שלא הזכיר את שמה של מרים רק בגלל שהיתה שם, אבל אם החולה אינו נמצא שם, צריך להזכיר את שם החולה. [ויש לדייק בנימוק זה, הגם שמשה רבינו לא הזכיר את שמה של מרים אך אמר אך עדיין אמר "רפא נא לה", עם התיחסות כלפיה שמתפלל בעבורה, וכן מצינו גם בתפילה לרפואתו של התינוק לאחר מילתו, אנו מתפללים עם התיחסות לתינוק, וכך הוא לשון נוסח התפילה "קיים את הילד הזה לאביו ולאמו", והוא נוסח מהגאונים המבוסס על תפילה המובאת בירושלמי, וגם שם נוסח תפילה מתייחס לתינוק הזקוק לרפואה, וכך נאמר שם "תשלח אסותא דחיי ורחמי מן קדם מרא שמיא לאסאה לרביא הדין", (וקריאת שם לתינוק הניתנת דוקא בברית המילה הוא מטעמים אחרים כמבואר בראשונים משום שכיון שעוסקים בברכת הקטן צריך לקרותו בשמו, משום שכל הח' ימים היה שם טומאה לפניו וחרפה ושם ערלות, ואחרי שנימול וקיימו בו מצות מילה צריך לשנות שמו לשבח), דברי המהרי"ל אלו מובאים להלכה גם במגן אברהם באורח חיים [סימן קיט סעיף א'] והביאו דין זה האחרונים.

בטעם הדבר שאינו צריך להזכיר את שם החולה כשהוא לידי:

"ל שכיון שנמצא ליד החולה ורואהו בצערו שמצטער הרבה ואת מצבו, ממילא מתפלל עליו יותר חזק ותפילתו היא מעומק הלב, ממילא י"ל שתפילה חזקה כזו פועלת ישר על החולה ללא צורך בהזכרת שמו, כי המתפלל מתחבר באופן רוחני ישירות אל החולה, והרי הוא נושא איתו בעול, ובפרט לפי דברי הגמרא בשבת [יב:] שהשכינה נמצאת למראשותיו של החולה, וממילא מתפלל לשכינה הנמצאת שם בגלל החולה, ואז התפילה פועלת ישירות על החולה, ולכן לא צריך להזכיר שמו, [לכאורה לפי זה גם המתפלל על עצמו אינו צריך להזכיר את שמו שלו], בדומה לדברי הפסוק בויצא [כח יז] "וזה שער השמים", ורש"י אומר מקום תפילה לעלות תפילתם השמימה, אבל אם החולה אינו לפניו הריהו מתחבר אל החולה רק על ידי הזכרת שמו.

לפי דברים אלו אפשר להבין את הכתוב בפסוק אצלינו שיצחק התפלל לנוכח אשתו כי עקרה היא ורש"י הביא את דברי המדרש [בראשית רבה סג ה] לנוכח אשתו זה עומד בקרן זו ומתפלל, וזו עומדת בקרן

זו ומתפללת, דהיינו שהתפלל באותו חדר, והסיבה היא שכיון שיראה את אשתו שהיא עקרה שהוא סוג של חולי, ויראה בצערה, ממילא יתפלל יותר חזק וכמו שבארנו. [ואין לומר בטעם דין זה שכיון שנמצא החולה לפנינו, ממילא יודעים על מי מתפללים, ולכן אין צריכים להזכיר את שמו, שהרי הקב"ה שאלינו אנו מתפללים יודע את כוונתו של המתפלל לשם מי מתפלל, גם כשלא מתפלל בפני החולה].

עוד יש להעיר בפסוק זה

ויעתר לו - רש"י: לו ולא לה, שאינו דומה תפילת צדיק בן רשע לתפילת צדיק בן צדיק, לפיכך לו ולא לה.

רבים מקשים הרי נאמר [ברכות לד:]: "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין", ואם כן מדוע לא שמע ה' בקולה, שהרי היא דומה לבעלת תשובה, שהרי אביה ואנשי מקומה רשעים?

י"ל שמדובר כאן בסוג תפילה מיוחדת שהיה רק לו שקיבלה מאביו, והדרך הזו בתפילה היה רק לו ולא לה, דבר זה נרמז בתחילת הפסוק שלנו בדברי רש"י בד"ה ויעתר, "הרבה והפציר בתפילה", לפי זה י"ל שמדובר כאן בסוג תפילה מיוחד של תפילה מרובה והפצרה, שבה יצחק התפלל, וכך רואים קצת לעיל שאברהם אבינו התפלל הרבה על אנשי סדום, אם כן הדרך הזאת, וצורת תפילה זו, היה רק ליצחק שקבל אותה מאביו ולא לרבקה, וזה הפירוש של ויעתר לו ה', שהעתירה - התפילה המרובה שלו התקבלה, וי"ל שלכן גם התפילה וגם קבלת התפילה נאמרה באותו לשון של "ויעתר", לרמז לנו שהתפילה שלו התקבלה בגלל צורה זו של תפילה.

[כן מצינו בחומש שמות פרק ח', פסוק ה', ברש"י ד"ה למתי אעתיר - ... מפני שכל לשון עתר, הרבות פלל הוא, וגם רבקה התפללה שהרי נאמר בפסוק "ויעתר לו ה'", לו ולא לה, סימן שהיא גם התפללה].

לפ"ז יש לתרץ מה שרבים שואלים כאן מדוע מדגישים חז"ל את המקום בחדר שבו התפללו, "זה עומד בקרן זו ומתפלל וזו עומדת בקרן זו ומתפללת", אלא מכיון ששניהם התפללו ויצחק התפלל הרבה, היה חשש שתפילתו תפריע לתפילה שלה שהרי היו מתפללים בקול, [חנה בתפילתה חידשה את התפילה בלחש כמבואר בפסוקים שם שעלי חשבה לשיכורה כיון שהתפללה בלחש, ועיין גם בשו"ע אור"ח סימן קא סעיף ב'], לכן התפללו שניהם בשני קצוות החדר כדי שיוכלו לכיון בתפילתם.

עוד י"ל שהסיבה שה' שמע לו ולא לה, שבודאי עליה התפלל ביותר כיון שהיא היתה עקרה, אך יצחק אבינו התפלל גם על עצמו, שמכיון שהיה כמעט בן שישים שנה כשהתפלל, שהרי היה בן שישים כשנולדו, והרי הוא הממשיך היחיד של אברהם אבינו, והוא אמור להמשיך את היהדות והאמונה בה', וכל המורשת שקיבל מאביו, שעליו נאמר "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו", ואפילו שהיה לו הבטחה לבנים, רצה אותם כעת ולא כמו אביו שהיה כמעט בן מאה, כדי שגם הוא יתגדל מחינוכם, וכן שיוכל לגדלם ולחנכם יותר טוב כשהוא צעיר, ורצה לחנך בניו כאשר הוא עדיין בכוחו, ולא כשהוא זקן, לכן בגלל כל אלו הדברים התפלל חזק יותר, ואולי זה הפירוש ברש"י "שאינו דומה תפילת צדיק בן רשע לתפילת צדיק בן צדיק", שהצדיק בן צדיק יש לו עול גדול וחשוב מאביו, והוא העול של המשכיות ושרשרת הדורות שהוא נושא על גבו, והוא עול רוחני של המשכיות האמונה.

עוד י"ל שלא יגידו בני משפחתה של רבקה שהיא ילדה בגלל ברכתם שברכוה ב"אחותינו את היי לאלפי רבבה" [בראשית כ"ד, ס'], לכן מעיד הפסוק "ויעתר לו ה'", שהדבר אינו קשור כלל לברכתם, אלא לתפילת יצחק אבינו [ובחזקוני כתוב כאן שרבקה נתעקרה כדי שלא יהיו אומות העולם אומרים תפילתנו שהתפללנו עשתה פירות], ומכיון שהתכוונו בברכתם שיחול עליה הברכה שנתנה לאברהם אבינו בהר המוריה "הרבה ארבה את זרעך", יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת [עיין שם ברש"י], לכן י"ל שהתקבל פסוק זה לברכת הכלולות ביום הנישואין בהרבה תפוצות ישראל.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com